

observation (study) of graphic images; measurement; creating drawings and graphic documentation and others. Each of these skills is based on an appropriate system of knowledge.

Important components of the surveillance process are the ability to analyze and transform the shape of the object, make the best choice and arrangement of images.

The main component of the measurement process is the ability to detect metric ratio between all structural elements of the form of object and system skills using measuring instruments (ruler, micrometer etc.).

Important components of the ability to create drawings and graphic documentation is a system of knowledge about images of spatial objects on the plane, rules of creating drawings and its elements; system of skills working with drawing tools and the moving dynamic thought that allow rethinking constructive element of the object.

The formation of engineering-graphic skills include: cognitive, intellectual, practical, motivation and value-volitional spheres of the personality. Thus, complex structure and content of engineering-graphic skills contribute to a comprehensive approach to their formation.

Skillful use of engineering-graphic skills and practice stimulates cognitive activity of students, generates self-confidence, and encourages them to improve engineering-graphic preparation.

Key words: *engineering-graphic skills, engineering-graphics education, teacher of technology.*

УДК 371.134

Т. Б. Носаченко

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

У статті йдеться про культурологічне спрямування практичної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Розкривається зміст та значення етнокультурної навчально-творчої практики в особистісному становленні студентів, активізації їх творчої діяльності, формуванні етнокультурної компетентності.

Етнографічний зміст навчально-творчої практики спрямований на дослідження та аналіз старовинних технік і матеріалів, які використовувалися для виготовлення виробів народного вжитку, усвідомлення духовного сенсу стійкості універсальних орнаментальних мотивів, що проходять від найдавніших часів до сучасного мистецтва.

Ключові слова: *професійна підготовка, навчально-творча практика, учитель образотворчого мистецтва, особистісне становлення, народне мистецтво, національна культура, етнокультурна компетентність.*

Постановка проблеми. Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва спрямована не лише на формування професійних якостей, але й особистісного становлення, формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості на засадах національної культури. На думку вчених, формування культури майбутнього вчителя повною мірою залежить від взаємодії народного, професійного та самодіяльного мистецтв [2, 9].

Аналіз мистецької, науково-педагогічної та методичної літератури, власний досвід науково-педагогічної роботи дозволяють зробити висновок про те, що залучення студентів до занять народними ремеслами й досконалого дослідження етнічної культури власного народу є основним засобом їх етнокультурного, художньо-творчого та естетичного виховання. Видатні мислителі українського народу Б. Грінченко, М. Коцюбинський, Леся Українка, Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко та ін. підкреслювали значення народного мистецтва як форми суспільної свідомості, що забезпечує передачу етичних, культурних та естетичних цінностей від покоління до покоління, сприяє духовному становленню особистості.

Важливе значення в цьому аспекті має упровадження в зміст професійної мистецької освіти етнічного компонента, який реалізується в ході навчально-творчих практик із декоративно-прикладного мистецтва.

Етнографічний зміст навчально-творчої практики, яка є складовою навчального процесу, спрямований на дослідження та аналіз старовинних технік і матеріалів, які використовувалися для виготовлення виробів народного вжитку, усвідомлення духовного сенсу стійкості універсальних орнаментальних мотивів, що проходять від найдавніших часів до сучасного мистецтва. Ми поділяємо думку С. Ничкало про те, що майбутній педагог, вихований культуровідповідно, сам стає носієм культурно-історичних цінностей [3, 9].

У процесі вирішення завдань етнографічної навчально-творчої практики, студенти детально вивчають стилістику й символіку декоративного оздоблення, усвідомлюють феномен спадковості окремих орнаментальних мотивів, які найчастіше зустрічаються в мистецтві різних народів та традиційному декоративному мистецтві нашої країни. Проведення студентами етнографічних досліджень у галузі декоративно-прикладного мистецтва ґрунтується на здобутках і цінностях матеріально-духовної культури українського народу й спрямовується на етнокультурне відродження нації. Без глибокого й систематичного пізнання народної духовної та матеріально-побутової культури неможливо формувати нові ціннісні орієнтації особистості [6, 5].

Аналіз актуальних досліджень. Проблема етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами народного мистецтва на професійно-педагогічному рівні заслуговує особливої уваги в сучасній педагогічній науці. Вивчення та аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розгляд зазначеної проблеми (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Іванов, Л. Коваль, І. Кресіна, В. Кудін, В. Мазепа, С. Максименко, С. Сисоева, Г. Падалка), дає підстави зробити висновок про необхідність активного розкриття її сутності з інноваційних позицій.

Дослідженням еволюції народного мистецтва та закономірностей його відродження в сучасних умовах присвячено праці Є. Антоновича, Ю. Асєєва, Л. Баженова, П. Білецького, О. Данченка, О. Добриводи, О. Соломченка, М. Станкевича, О. Тищенко, Г. Цибульової та ін.

Вплив народного мистецтва на розвиток особистості майбутнього вчителя був предметом наукових розробок Г. Васяновича, О. Гончаренко, Р. Захарченка, Є. Маркова, Л. Масол, Н. Миропольської, Н. Ничкало, О. Ростовського, О. Рудницької, Г. Тарасенка, В. Фіголя та ін.

Культурологічний аспект процесу формування особистості фахівців мистецького профілю розглядалися в педагогічних наукових працях А. Бойко, О. Гасюк, М. Гончаренка, П. Крилової, М. Лещенко, Л. Луганської, Т. Ніколаєвої, Г. Шевченко, О. Шевнюк та ін.

Проте й сьогодні залишається багато невизначених аспектів проблеми формування національних орієнтирів студентської молоді засобами стародавнього мистецтва, не достатньо уваги приділяється вивченню принципів шляхів, різноманітних форм і методів пізнання студентами етнічного мистецтва. Питання етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами народного мистецтва ще не отримали належного теоретичного та методичного обґрунтування.

Метою статті є визначення змісту та шляхів впровадження культурологічного компоненту практичної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, яке реалізується під час етнокультурної навчально-творчої практики.

Методи дослідження. В основу нашого дослідження покладено методи аналізу, узагальнення та систематизації матеріалів мистецтвознавчих, науково-педагогічних і методичних досліджень, ретроспективний, логіко-системний аналіз етнічних особливостей українського декоративного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Ураховуючи те, що навчальним планом підготовки спеціаліста ОКР бакалавр, спеціальності «Образотворче мистецтво» етнографічні практики не передбачені, вважаємо за необхідне включити в зміст навчально-творчої практики з декоративно-прикладного мистецтва етнічний компонент, що дасть змогу більш детально вивчити та закріпити знання з культурології, декоративно-прикладного мистецтва, художньої праці, дизайну й художнього конструювання, мистецтва регіону, народного малярства, художньо-прикладної графіки, писанкарства, скульптурної пластики малих форм. Така практика проводиться на базі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав», де студенти мають змогу досліджувати особливості народних ремесел, етнічну пластику гончарних виробів, характер орнаменту у вишивці, килимах, народному вбранні, розписах. Студенти знайомляться з

майстрами народної творчості, досліджують особливості місцевого етнічного мистецтва й виробів народного вжитку.

Завдання для студентів третього курсу з навчально-творчої практики передбачало створення сувенірів і прикрас в етнічному стилі. Традиційними українськими етнічними сувенірами є писанки, ляльки в національному одязі, вишиті серветки та рушники, вишиванки, розписні дощечки, глиняні глечики, козацькі куманці тощо. Студентам потрібно було створити сучасний сувенір та прикраси з використанням етнічного орнаменту.

Працюючи з експонатами музею, студенти усвідомлюють, що стиль – це художньо-пластична однорідність елементів, сукупність елементів оздоблення, спорідненість виразних художніх прийомів і засобів, естетична єдність змісту, образної мови, єдиний почерк виконання декоративного виробу. Кожен народ світу створює предметне середовище в своєму оригінальному стилі. Стиль проявляється у традиційних символах, візерунках, орнаментах, у колористичному вирішенні художнього оздоблення виробу, у використанні традиційних матеріалів, в особливостях композиційної побудови.

Вивчення відповідної літератури, мистецтвознавчих матеріалів дозволяють студентам усвідомити, що на формування етнічного стилю того чи іншого народу впливає спосіб життя, заняття, особливості світорозуміння його представників.

Для українського етнічного стилю сучасних сувенірів та прикрас характерні певні особливості: використання переважно природних і натуральних матеріалів (льон, вовна, бавовна, лікарські трави та сухоцвіти, висушені плоди й насіння, шкіра, дерево, глина), використання традиційних образів (козак, бандурист, дівчина з коромислом...) та символів (лелека, зозуля, калина, верба), які інтерпретуються в сучасних техніках і матеріалах.

Процес виготовлення етносувенірів та етноприкрас сприяє етнокультурному вихованню майбутнього педагога, знайомить його з давніми українськими традиціями, народними промислами, регіональними особливостями. Навчально-творча практика спрямована на розширення знань з українських національних традицій декоративно-ужиткового мистецтва. Створення сувенірів і прикрас в етностилі вимагає володіння різними художніми техніками та прийомами роботи з різними пластичними матеріалами й інструментами.

Виконання творчого завдання потребує індивідуальності в розробці проекту, творчого підходу в його втіленні в матеріалі, використання сучасних декоративних технік у роботі (колаж, печворк, квілт, декупаж, скраббукінг, пап'є-маше, ватна скульптура тощо).

Як варіант для завдання було визначено: створити сучасний сувенір та прикраси, використавши етнічний стиль на основі трипільського

орнаменту. Для вивчення особливостей трипільського мистецтва було обрано музей Трипільської культури, експонати якого розкривають яскраву сторінку стародавнього мистецтва, яке існувало сім тисячоліть назад.

Студенти досліджували музейну експозицію, яка представляє матеріали з багатьох пам'яток трипільської культури Подніпров'я, Подністров'я, Побужжя, замальовували піктограмами (знакове, мальоване письмо), зображене на посуді та пластичних формах експонатів.

Особливу увагу серед музейних старожитностей привертає кераміка, виготовлена давніми гончарями. Вона характеризується високою художністю виконання й оригінальністю. Неповторні форми ліпного глиняного посуду декоровано незвичними орнаментальними композиціями, у яких відображено духовний світ перших землеробів, їх обрядовість і міфологію, знання про навколишній простір. Розмальована кераміка – єдиний добре збережений зразок трипільського живопису, який тісно пов'язаний з архітектурою та окремими видами фігуративної пластики.

Вивчаються глиняні скульптурні зображення людей і тварин, які пов'язані з землеробським ремеслом. Особливо цікаві антропоморфні скульптури із виконаними зображенням розпису мінеральними фарбами.

Особливої уваги заслуговують теракотові жіночі статуетки з підкреслено жіночими формами тіла, а також фігурки жінок із немовлям – так звані трипільські мадонни, статуетки, що зображають жінку з чашею на колінах. Жіноча статуетка, оздоблена вирізним орнаментом, вважається оберегом дому й роду, символом родючості, достатку та енергії життя.

Трипільське мистецтво, на думку О. Бойка, є багатограним і само бутнім та виокремлюється характерними ознаками в розписі плоскодонної кераміки з орнаментом, що виконаний жовтою, червоною та чорною фарбами. Духовна сфера трипільського мистецтва проявляється в домінуванні символів родючості, матеріалізації їх у символи добробуту (жіночі статуетки, зображення сонця, місяця, води, глиняні фігурки тварин) [1, 18].

Для трипільського орнаменту властиві зображення сонця, місяця, води, дощу, дерев, звірів, птахів, знаків-символів. Розкриваючи змістове значення трипільських орнаментів, К. Болсуновський звертає особливу увагу на заглиблені й мальовані хвилеподібні та спіралеподібні орнаменти, які символізують змія і є свідченням зміїного культу в населення енеоліту [4, 588]. Учений поділяє символи на дві групи: зображення зі світу тварин у їх поєднаннях між собою та астральні й астрологічні знаки, складені із зображень птахів, дракона, єдиного рога.

У розписі глиняного посуду використано основні символи трипільського орнаменту: горизонтальні ламані лінії – небесні води, вертикальні – води, що падають на землю у вигляді дощу, спіраль – сонце, дерево уособлювало «Світове дерево». Ламані та хвилясті лінії традиційно пов'язують із символом водної стихії (вода, небесна волога, дощ, річка, змії-вуж).

Ще один досить поширений елемент знакового орнаменту – спіраль. Хвиляста лінія – небесна вода (хмара), а спіралі, що відходять від неї донизу – блискавки. Ще один знак-символ на кераміці – подвійна S-подібна спіраль. Її, як і одинарну спіраль, вважають символом водяної стихії (змія, дощова хмара) або знаком кругообігу сонця.

Використовуючи доступні матеріали, студенти творчо відтворювали трипільський орнамент у сучасних прикрасах (браслети, намисто). Символи трипільського орнаменту (коло, спіралі, хвилясті лінії) відтворювали за допомогою товстих ниток та шнура на мішковині. Для оздоблення прикрас використовувалися шматочки глини, натуральні тканини, шкіра. Яскраві, насичені кольори, багата орнаментация, використані у студентських роботах, створюють особливий піднесений настрій.

Можливість спілкування зі справжніми цінностями народного мистецтва під час навчально-творчої практики дає змогу студентам засвоїти нагромаджений життєвий досвід людства, сприяє моральному розвитку та духовному збагаченню. Майбутні педагоги сприймають твори народного мистецтва не тільки як об'єкти для споглядання, а і як результат художньої творчості, що об'єднує в собі матеріальне виробництво й духовну культуру.

Виставка етнічних прикрас, яка організовується для показу на підсумковій конференції після закінчення практики, стала відображенням мистецтва далекого минулого, своєрідно трансформованого в студентських роботах. Вони вирізняються вільним використанням етнічного орнаменту, узагальненням, лаконізмом, легкою інтерпретацією семантики стародавніх символів. У роботах використані пастельні відтінки, що символізують дихання давнини, які сміливо змінюються насиченими, мажорними кольорами. Такі роботи несуть почуття радості й теплоти, викликають приємні почуття.

Основними завданнями етнографічних досліджень навчально-творчої практики є розширення знань студентів з фаху; поглиблення інтересу студентів до етнографічної діяльності, зокрема в дослідженні етнічних основ народного орнаменту; набуття студентами вмінь організації пошукової діяльності, фіксації отриманих даних, умінь бачити характерні елементи, які в подальшому можна цікаво використати у стилізації сучасного орнаменту.

Під час практики у студентів формуються комунікативні вміння; уміння аналізувати інформацію, отриману під час проведення дослідницької діяльності; розвивається шанобливе ставлення до історії, культури, звичаїв, традицій нашого народу, а також культури інших етносів, які проживають у нашій державі.

Етнохудожня творчість дає величезну можливість для творчих пошуків у навчально-творчій практиці, адже ґрунтується на синтезі архаїчного, аутентичного, етнічного матеріалу й сучасних академічних і

неакадемічних форм культури, а відтак стає не тільки засобом виживання національної культури в сучасних умовах, але й реальним майданчиком діалогу культур [5, 20].

Висновки. Аналіз наукових досліджень доводить необхідність досконалого вивчення народного мистецтва як засобу формування в майбутніх учителів національної культури, естетичного смаку й уміння бачити в народній творчості особливу систему символічного відображення світу.

Важливою умовою етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами навчально-творчої практики є дослідження основ національного формотворення, формування відчуття гармонійного поєднання в сучасних художніх творах форми, колориту й декору. Виконання художньо-проектних завдань під час етнографічної практики забезпечує широке коло навчально-виховних і творчорозвивальних можливостей та ґрунтується на культурно-мистецьких засадах етнічного декоративно-ужиткового мистецтва й сучасних технологій художнього формотворення й декору.

Результати своїх етнографічних напрацювань студенти використовуватимуть у подальшому навчанні під час художнього проектування нових художніх творів з етнічними елементами в майбутній педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О. Д. Історія України : навч. посіб. / О. Д. Бойко. – 3-тє вид. – К. : Академвидав, 2008. – 688 с.
2. Зязюн І. А. Естетична регуляція цілісної свідомості / І. А. Зязюн // Професійно-художня освіта України : зб. наук. праць / Редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ ; Черкаси : видавництво «Черкаський ЦНТЕІ», 2005. – Вип. III. – С. 3–15.
3. Ничкало С. А. Культурологічне спрямування навчально-виховного процесу в старшій школі / С. А. Ничкало // Професійно-художня освіта України : зб. наук. праць / Редкол.: І. А. Зязюн та ін. – Київ ; Черкаси : видавництво «Черкаський ЦНТЕІ», 2005. – Вип. III. – С. 87–97.
4. Енциклопедія трипільської цивілізації : в 2 т. – К., 2004. – Т. 2. – С. 588–589.
5. Радченко К. В. Дизайн : історія і сучасність / К. В. Радченко // Шкільна бібліотека. – 2002. – С. 171–175.
6. Українське народознавство : навч. посібник / за ред. С. П. Павлюка, Г. Й. Горинь, Р. Ф. Кирчіва. – Львів : Фенікс, 1994. – 608 с.

РЕЗЮМЕ

Носаченко Т. Б. Культурологічний аспект практичної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

В статті говориться про культурологічний аспект практичної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Розкривається зміст і значення етнокультурної навчально-творчої практики в особистісному становленні студентів, активізації їх творчої діяльності, формуванні етнокультурної компетентності.

Етнографічне зміст навчально-творчої практики спрямовано на дослідження і аналіз старих технік і матеріалів, які використовувалися для виготовлення предметів народного вжитку, усвідомлення духовного змісту

устойчивости универсальных орнаментальных мотивов, проходящих от древнейших времен до современного искусства.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, учебно-творческая практика, учитель изобразительного искусства, личностное становление, народное искусство, национальная культура, этнокультурная компетентность.*

SUMMARY

Nosachenko T. Cultural aspect of future art teachers' practical training.

The article deals with cultural oriented practical training of future teachers of fine arts. The content and meaning of ethno-cultural educational and creative practice in the personal formation of students enhance their creativity, shaping the ethno-cultural competence.

Ethnographic educational content and creative practices aimed at research and analysis of ancient techniques and materials are used for the manufacture of consumer products, the realization of universal spiritual sense of stability of the ornamental motifs, going from ancient times to modern art.

In the process of solving problems of ethnographic educational and creative practice, students study in detail the style and symbolism of decoration, they realize the phenomenon of heredity of separate ornamental motifs that are often found in art of different people and traditional decorative art of our country. Conducting student's ethnographic research in the field of arts and crafts based on the achievements and values of material and spiritual culture of the Ukrainian people is aimed at national cultural revival of the nation.

The task for the students of the third year of teaching and creative practices involved creating souvenirs and jewelry in ethnic style, which requires possession of different artistic techniques and methods of work with various plastic materials and instruments. Using available materials creatively the students reproduced Trypilskiy pattern in modern jewelry.

Ethnic jewelry exhibition, which is organized to show at the final conference after practice, reflecting the art of the distant past, originally transformed in students' works. They include free use of ethnic ornamentation, generalization, conciseness, and easy interpretation semantics of ancient symbols.

An important condition of ethnic and cultural education of future teachers of fine arts by means of educational and creative practice is shaping national research foundations, forming a sense of harmonious combination of contemporary works of art with ancient folk art traditions.

Key words: *training, educational and creative practice, teacher of fine arts, personal development, folk art, national culture, ethno-cultural competence.*

УДК 378.147:159.9 – 057.87(043.3)

В. О. Ратєєва

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕСТЕТОТЕРАПІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАКТИКО ЗОРІЄНТОВАНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено висвітленню особливостей програми для майбутніх психологів «Основи естетотерапії у професійній діяльності психолога: особистісне і професійне зростання». Підкреслено значущість її опанування студентами для подальшого розвитку їхньої професійної компетентності під час консультативної допомоги і психосоціальної підтримки. За результатами формувального етапу педагогічного експерименту доведено, що підвищення рівня готовності майбутніх психологів до використання засобів естетотерапії буде ефективним за умови упровадження у